

Inklusion

Herunder brobygning fra dagtilbud til skole

Skoleområdet 360 graders analyse

Slagelse Kommune maj 2017

Indholdsfortegnelse

INDLEDNING	3
SAMMENFATNING	4
BAGGRUND	5
HVAD SIGER BØRNE- OG UNGEPOLITIKKEN OM INKLUSION I SLAGELSE	5
HVAD ER INKLUSION?.....	6
ANALYSE	7
SPROGET	8
<i>Inkluderende strategier og handleplaner</i>	8
<i>Personalesamarbejde mellem specialskoler og almene skoler</i>	9
<i>SFO/fritidshjem/klubber og samarbejdet om skolens almindelige undervisning</i>	10
DEN ENKELTE ELEVS FAGLIG UDVIKLING OG TRIVSEL	11
<i>Faglig progression</i>	11
<i>Inddragelse af elevens eget perspektiv</i>	12
<i>Specialpædagogisk bistand</i>	12
<i>Specialpædagogik som det almindelige</i>	13
PRIORITERING AF RESSOURCER OG INDSATSER	14
<i>Ressourcetildeling til elever med behov for specialundervisning</i>	14
<i>Enkeltintegrationer</i>	15
<i>Rådgivning til økonomiske prioriteringer</i>	16
<i>Opfølgning på skolernes inklusionsarbejde</i>	16
TIDLIG INDSATS – BROBYGNING FRA DAGTILBUD	17
<i>Kommunens strategier og handleplaner for brobygning</i>	18
<i>Forebyggende indsatser i dagtilbud</i>	18
<i>Samarbejdet mellem skoler og dagtilbud</i>	19
<i>Specialpædagogisk bistand til førskolebørn</i>	19
<i>Skoleudsættelser</i>	20
<i>Fra børnehave til specialtilbud</i>	20
HURTIG, KVALIFICERET HJÆLP	21
<i>Pædagogisk Udvikling & Inklusion</i>	21
<i>Andre ressourcepersoner</i>	22
<i>Ressourcepersoner på den enkelte skole</i>	22
PRAKSISNÆR KOMPETENCEUDVIKLING.....	23
FORÆLDREINDDRAGELSE	23
TALMATERIALE	25
BENCHMARKING MED FEM KOMMUNER PÅ UDVALGTE OMRÅDER	25
<i>Segregeringsgrad</i>	25
<i>Specialtilbud på egen skole</i>	26
<i>Forældrebaggrund</i>	26
<i>Trivsel</i>	27
<i>Ulovligt fravær</i>	28
<i>Afgangsprøver</i>	29

Indledning

I budgetaftalen til budget 2015-18 er det aftalt, at der skal være fokus på at drive kommunen stadig mere effektivt. Som følge deraf skal der gennemføres en 360 graders analyse af de store velfærdsområder.

Overordnet skal analysen være med til at vise:

- om Slagelse Kommune er organiseret hensigtsmæssigt
- om Slagelse Kommune har tilstrækkelig effektive arbejds gange

Analysen skal danne grundlag for fremtidige beslutningsoplæg og bestå af:

1. en beskrivelse af det nuværende
2. fordele og ulemper herved
3. evt. sammenligning med andre kommuner

Skoleområdet i Slagelse Kommune er differentieret. Der er relativ stor forskel skolerne imellem. En forskel der viser sig i både elevtal, geografiske beliggenhed, elevernes forudsætninger, befolkningsgrundlaget og den enkelte skoles traditioner og kultur. En 360 graders analyse af inklusion i Slagelse Kommune vil derfor enten være en meget detaljeret beskrivelse eller nogle generelle iagttagelser, hvorunder der er en meget stor variation. Læseren af 360 graders analysen skal derfor være opmærksom på, at analysen er en generalisering af centrale temaer i inklusionsarbejdet, og at det til hver konklusion er muligt at finde skoler, hvor det beskrevne ikke er virkelighed.

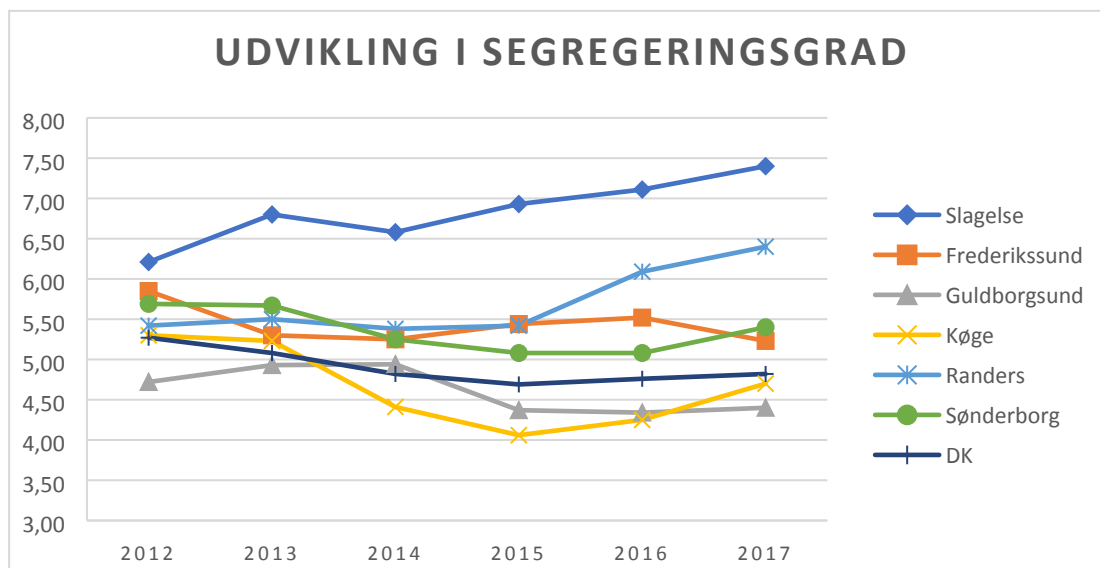
I maj 2016 udkom anbefalingerne fra regeringens inklusionseftersyn. Rapporten er en gennemgang af de organisatoriske og ledelsesmæssige forhold, som har betydning for om inklusion lykkes eller ej. Rapporten indeholder 98 anbefalinger til initiativer på henholdsvis nationalt, kommunalt og skoleniveau. Rapportens anbefalinger på kommuneniveau er den faglige målestok i nærværende 360 graders analyse. Fokus i analysen er skoleområdet og hvilke muligheder skoleområdet - måske med lidt hjælp - selv kan gøre for at organisere sig mere effektivt om inklusionsopgaven. I rapporten fokuseres der således IKKE på, hvad andre af de kommunale sektorer, fx Børn & Familie / Handicap & Psykiatri / Arbejdsmarked kan gøre for at skoleområdet skulle lykkes bedre med inklusionsopgaven.

Rapportens vurderinger bygger på, hvad der ***i lyset af Inklusionseftersynets anbefalinger må skønnes som hensigtsmæssige udviklingsområder i Slagelse***. Der vurderes i rapporten således IKKE på, om de inklusionsfremmende udviklingstiltag kunne have ulemper for andre temaer, fx graden af selvstyre på skolerne. Henvisningerne til andre kommuner er medtaget som inspiration. Hvis inspirationen skal bruges i Slagelse kræver det en dybere analyse og involvering af de berørte parter.

Rapporten er udarbejdet af Bo Clausen, leder af "Pædagogisk Udvikling & Inklusion". En projektgruppe bestående af: Charlotte Paulsen, leder af Broskolen, Bodil Jakobsen, leder af Korsør Junior- og Ungdomsklub, Christine Borup Gad, leder af Baggesenskolen, Michael Simonsen, leder af Rosenkilde Skole/ACV, Jette Marianne Landsvig, leder af dagtilbuddet Firkløveren, Britta Thomsen, afdelingsleder på Antvorskov Skole, samt Berit Vangsgaard, konsulent i Center For Økonomi har bidraget med input, kommentarer og eksempler fra praksis i Slagelse. Bo Clausen er ansvarlig for rapportens endelige vurderinger og formuleringer.

Sammenfatning

Siden 2012 har andelen af elever i Slagelse Kommunes folkeskoler, der modtager undervisning uden for den almindelige klasse været støt stigende (undtagen i 2014). Som det ses af nedenstående figur så går 7,4% af eleverne i en specialklasse, i en specialskole eller i et andet undervisningstilbud uden for almen klassen i februar 2017. I februar 2012 var tallet 6,2%. I 2012 lå andelen af elever, der ikke gik i en almen klasse således 18% over landsgennemsnittet. Fem år senere i 2017 lå andelen 54% over landsgennemsnittet. Andre kommuner, som har den samme befolkningssammensætning som Slagelse har ikke oplevet den samme udvikling.

Der har siden 2012 været arbejdet med at styrke inklusionen i Slagelses folkeskoler, men overordnet set må det konkluderes, at bestræbelserne ikke har resulteret i, at andelen af inkluderede elever i almenklasserne øges.

Dette kan sandsynligvis ikke tilskrives en enkelt ting eller uhensigtsmæssighed. Inklusionsarbejdet er en kompleks størrelse, der involverer mange på kryds og tværs og er afhængig af mange faktorer, både i og uden for skoleområdet. Sammenfattende kan der dog peges på nogle større temaer, der med fordel kan udvikles på:

- Der eksisterer ikke et fælles sprog om inklusionsopgaven i Slagelse. Der er en udbredt opfattelse af, at det handler om, at "inklusionsbørn" skal trækkes hjem fra specialskolerne og placeres i almenskolerne. Denne italesættelse afspejler behovet for at etablere et fælles inkluderende sprog og børnesyn på tværs af alle skolens områder. Et element i det fælles sprog er problemforståelsen. Det vil styrke inklusionsarbejdet, hvis udgangspunktet er, at børnene gør, hvad de kan, dem der kan gøre noget andet er de voksne. Forståelsen afspejler også en antagelse om, at et specialtilbud altid er bedre end tilbuddet på egen skole, selvom det i den konkrete sammenhæng måske ikke er tilfældet.
- Det begyndende samarbejde mellem specialskoler og almenskoler kunne intensiveres ud fra devisen: bring eksperterne ud til børnene i stedet for børnene ind til eksperterne

- Synet på skolens opgave kunne med fordel fokusere på det enkelte barns faglige, sociale og personlige udvikling *også* frem for, hvordan en skole / kommune måler sig fagligt i forhold til et landsgennemsnit
- Skoleområdet er presset af, at samtidig med, at der skal ske en ændring mod mere inklusion, så er der et behov for specialpædagogisk bistand til en forholdsvis stor gruppe af elever. Det vil sige at specialpædagogiske foranstaltninger udhuler mulighederne for at gøre noget på det almene område. Skal Slagelse Kommune ud af den klemme, må der ske investeringer i forebyggende indsatser på det almene område i forventning om et afkast på længere sigt
- De nuværende ressourcetildelingsmodeller tilskynder til at børn segregeres fra de almene klasser over i specialtilbud. Skolerne har ingen *økonomiske* tilskyndelser til at etablere et pædagogisk tilbud på egen skole.
- Ud over den ovennævnte andel af elever i skoletilbud uden for almen klasserne tildeles der, hvad der svarer til ca. 50 lærerårsværk til individuel støtte i de almindelige klasser. Denne støtte er der i dag ikke tilstrækkelig hånd i hanke med set i forhold til den ønskede specialpædagogiske effekt.
- Der er i Slagelse formuleret et systematisk arbejde omkring brobygningen fra dagtilbud til skole. Dette arbejde kunne udbygges på det praktiske niveau, så skoler og dagtilbud i højere grad var en del af hinandens verden.
- For at reducere behovet for at segregere elever til et undervisningstilbud uden for klassen er det nødvendigt at understøtte læreres og pædagogers arbejde i de almene skoler systematisk. Dette kunne ske ved en målrettet, praksisnær kompetenceudvikling af medarbejdere og ledere, en højere grad af lokal involvering af PUI i det forebyggende arbejde og ved at inddrage det socialfaglige område i højere grad end tilfældet er i dag.
- I dag er børne- og ungeområdet fordelt over tre centre (Center for Skole / Center for Børn & Familie / Center for Handicap og Psykiatri). En organisering af området i et samlet center kunne være befordrende for inklusion.
- Endelig kan der peges på, at inklusionsopgaven behøver legitimitet i befolkningen og dermed også i Byrådet. En del af ansvaret for at det kommer til at ske ligger hos skoleområdet og måden området involverer skolernes forældre. En anden del ligger i det mandat, som skoleområdet tilstedes.

Baggrund

Hvad siger Børne- og Ungepolitikken om inklusion i Slagelse

Det er et mål for Byrådet i Slagelse, at der sker en øget inklusion i de almene skoler. I kommunens Børne- og Ungepolitik er inklusion et selvstændigt tema. Her tilkendegiver Byrådet, at:

Børn og unges udvikling og trivsel er afhængig af omgivelserne og det fællesskab, som de er en del af. Derfor vil vi:

- *Understøtte at børn og unge har mulighed for at deltage i meningsfulde og sunde fællesskaber i deres almene miljø eller så tæt på deres almene miljø*

som muligt. Det betyder, at børn/unge i det forpligtende fællesskab skal opleve inddragelse og ligeværd.

- *Arbejde efter størst mulighed grad af inklusion, så flest mulige børn og unge er i deres dagtilbud og skole, og at de oplever sig som reelle deltagere i de sociale fællesskaber samt at de har mulighed for faglig og social udvikling sammen med andre.*
- *Understøtte at det forpligtende fællesskab tager udgangspunkt i den enkeltes trivsel. Det kan betyde, at ikke alle børn og unge kan inkluderes i det almene miljø og opleve, at de er en del af det fællesskab. Det kan både være fordi de har særlige behov eller særlige udsætninger.*
- *Sikre at de børn og unge, der ikke kan inkluderes får det mest optimale tilbud, der kan sikre størst mulighed for inklusion på et senere tidspunkt.*
- *Understøtte at det forpligtende fællesskab skabes af forældre, børn/unge og medarbejderne i fællesskab. Forældrene har et stort medansvar for at understøtte udviklingen af det forpligtende fællesskab og værdien heraf.*

Med ovenstående vision og politik har Byrådet tilsluttet sig UNESCOs "Salamanca erklæring":

"Almindelige skoler, som har den inklusive orientering, er det mest effektive middel til at bekæmpe diskrimination, skabe trygge fællesskaber, bygge det inklusive samfund og opnå uddannelse for alle; desuden giver det langt de fleste børn en ordentlig uddannelse og forøger dermed uddannelsessystemets effektivitet og ressourceudnyttelse" (Salamanca erklæringen fra den 10. juni 1994)

Hvad er inklusion?

Inklusion handler om, at så mange børn som muligt udvikler sig og trives inden for rammerne af den almene folkeskole. Grundtanken i inklusion er, at løsningen af de mange forskellige vanskeligheder børn og unge kan komme i bedst sker, ved at give gode lærings- og udviklingsmuligheder tilpasset en *mangfoldighed af børn og unge inden for et alment fællesskab*. Alternativet er at bygge på princippet om, at de mange vanskeligheder børn og unge kan komme i bedst løses ved at ekskludere børn og unge til et bredt, differentieret udbud af specialiserede tilbud og indsatser. Jf. ovenstående børne- og ungepolitik har Slagelse Kommune valgt det første alternativ.

Opdragelse og udvikling af børn og unge er en udfordrende og krævende opgave, der ofte giver problemer og problemfyldt samtale. Inklusion drejer sig om, hvilke almene fællesskaber vi tilbyder vore børn at vokse op i. Dermed ændres forståelsen af problemers årsag og håndteringen af dem. I stedet for at fokusere på det enkelte barns fejl og mangler og bruge dem som forklaring på vanskelighederne, så retter den inkluderende skole fokus på de sammenhænge som eleverne indgår i.

For at der er tale om inklusion, skal tre betingelser være opfyldt samtidig¹:

1. Børnene skal være sammen rent fysisk. Man kan ikke være i et fællesskab uden fysisk at være sammen med de mennesker, som udgør fællesskabet. Man behø-

¹ Psykolog, PhD Jørn Nielsen på konference for skoler og dagtilbuds ledelser, samt medarbejdere i PUI den 4/11-16

- ver selvfølgelig ikke være i samme rum hele tiden, men to børn, der går i henholdsvis almen og special skole er ikke i det samme fællesskab.
2. Børnene i fællesskabet må gøre noget sammen. Det er ikke nok, at de fysisk er i samme rum, men i øvrigt ikke har nogen kontakt med hinanden. Skal der være tale om et reelt fællesskab, må der være et samspil og nogle relationer, hvor børnene oplever noget sammen og producerer noget sammen.
 3. Børnene skal opleve, at de har et gensidigt udbytte af deltagelse. Alle børnene - ikke kun enkelte eller udvalgte grupper af børnene - skal profitere af forskelligheden i fællesskabet. Det gælder både fagligt og socialt.

Når man taler om inklusion, handler det således ikke om at placere børn bestemte steder. Så handler det om at skabe udviklings- og læringsmiljøer for alle børn. Man kan sige, at inklusion betyder, at forståelsesrammen - perspektivet - er fællesskabet, og ikke om børnene er i den ene eller anden kategori af normale eller specielle børn. I den inkluderende skole er alle som udgangspunkt et fællesskab. Visionen er, at vi alle sammen skal være her, og så har alle forpligtelsen til at arbejde på, at det bliver ved med at være sådan.

Så inklusionsopgaven for de voksne er at etablere fællesskaber, hvor eleverne uanset deres forudsætninger oplever at høre til og er eftertragtede – såvel fagligt, som socialt. Etablering af et sådant skolemiljø stiller særlige krav til de ansatte, elevernes forældre og den kommunale organisering af sit skoletilbud og tilhørende støttefunktioner.

Denne 360 graders analyse er en beskrivelse af status på de parametre som giver en indikation af, om Slagelse Kommunes organisering og ressourceanvendelse er hensigtsmæssig set i forhold til det politiske ønske om, at *“børn og unge har mulighed for at deltage i meningsfulde og sunde fællesskaber i deres almene miljø eller så tæt på deres almene miljø som muligt”*.

Analyse

I maj måned 2016 udkom anbefalingerne fra regeringens inklusionseftersyn². Rapporten er en gennemgang af de organisatoriske og ledelsesmæssige forhold, som har betydning for om inklusion lykkes eller ej. Rapporten indeholder 98 anbefalinger til initiativer på henholdsvis nationalt, kommunalt og skoleniveau. Rapporten bygger på erfaringer fra god praksis i kommuner landet over, dansk og udenlandsk forskning, samt en lang række interviews med nøglepersoner inden for skoleverdenen. Inklusionseftersynet afrapporterer og kommer med anbefalinger inden for otte centrale temaer:

1. Et bedre sprog og begrebsbrug - væk fra inklusion til inkluderende læringsmiljøer. Et styrket læringsmiljø er en gevinst for alle elever – og særlig elever med særlige behov
2. Større fokus på faglig progression og trivsel hos den enkelte elev – og en større sikkerhed for, at elever med behov får den støtte, de har brug for

² Undervisningsministeriet 2016:

[Overblik over inklusionseftersynets anbefalinger \(pixiudgave\)](#) og [Inklusionseftersynets samlede rapport](#)

3. Fokus på læring og trivsel suppleres med et øget fokus på elevernes sociale og personlige kompetencer, samtidigt skal elevperspektivet være omdrejningspunktet
4. Bedre prioritering af indsatser og ressourcer på alle niveauer
5. Fokus på en tidlig indsats både i forhold til opsporing, forebyggelse og foregribende indsatser
6. En bedre adgang til viden og hjælp
7. Styrket praksisnær kompetenceudvikling, sparring og rådgivning af medarbejdere
8. Styrket forældreinddragelse og -ansvar

På de efterfølgende sider sættes Inklusionseftersynets anbefalinger i relation til gældende praksis i Slagelse.

Sproget

Inkluderende strategier og handleplaner

Det er en grundlæggende udfordring, at forståelsen af inklusion er blevet for snævert knyttet til et spørgsmål om at flytte nogle elever fra specialtilbud til almenundervisningen. Inklusion er i høj grad blevet et synonym for at føre elever tilbage fra specialtilbud til almen tilbud. Begrebet inklusion har på den baggrund fået en negativ klang. Når nogle elever i Folkeskolen omtales som "inklusionsbørn", mangler forståelsen af, at alle elever er en del af skolen, og at måden omgivelserne møder dem på, har betydning for, hvordan de udvikler sig. Den snævre forståelse af inklusion identificerer Inklusionseftersynet som den største barriere for øget inklusion.

Inklusionseftersynet anbefaler derfor, at kommunen og skolerne har strategier og handleplaner for, hvordan principperne for skolernes inkluderende læringsfællesskaber kan realiseres.

I Slagelse Kommune er der formuleret en forventning om, at skolerne har fokus på 95% målsætningen. (En national målsætning om, at 95% af eleverne skal undervises i de almenne klasser – den nationale målsætning er nu afskaffet). Der er ikke formuleret en kommunal forventning om, at skolerne udarbejder en strategi / handleplan for hvordan inkluderende læringsfællesskaber realiseres på skolen.

På spørgsmålet "*Har skolen en strategi og handleplan for, hvordan skolens inkluderende læringsfællesskaber realiseres?*" svarer 83% af skolerne "Ja" og 17% "Nej". Spørgsmålet er ikke uddybet i form af hvilken strategi / handleplan skolen har og på hvilken måde den realiseres i hverdagen. Det vurderes at en fælles indsats og systematisk opfølgning i forlængelse af skolernes handleplaner vil fremme inklusionen.

Som et eksempel på et systematisk arbejde med at skabe et fælles sprog om inklusion kan der henvises til Sorø Kommune³. Her har målet med at få skabt "*Fælles fodslag i arbejdet for stærke børnefællesskaber*" resulteret i pædagogiske pejlemærker, der består af ti udsagn, som handler om blandt andet at udvikle løsninger i fællesskab, inkludere andres perspektiv og altid se udvikling som en mulighed. Pejlemærkerne er fyrtårnet i kommunens

³[Eksempel på fælles sprog om inklusion i Sorø Kommune](#)

arbejde med målsætningen om at skabe stærke, inkluderende fællesskaber i kommunens skoler og daginstitutioner og de skal give fagpersoner, forældre og elever, samt byråd et fælles sprog og en fælles tilgang i hverdagen.

Et andet eksempel på bevidst valg af sprog om inklusion kan hentes fra Århus Kommune, hvor tendensen til at gøre alle børn og unge meget forskellige ikke kan genkendes i virkeligheden, hvorfor man på fx Katrinebjergskolen har som udgangspunkt, at *"børn er mere ens end forskellige"*.

I skoleåret 2016-17 er der på ledelsesniveau i Slagelse Kommune indledt et systematisk arbejde med at formulere handleplaner for skolernes indsatser i skoleåret 2017-18. Tilblivelsen af handleplanerne forventes gennemført senest til august 2017. De lokale strategier og handleplaner kunne efterfølgende danne grundlaget for en mere langsigtet fællesskommunal strategi og handleplan for realisering af de inkluderende læringsfællesskaber.

Personalesamarbejde mellem specialskoler og almene skoler

Inklusionseftersynet peger også på vigtigheden af, at der sker en tilnærmelse mellem specialtilbud og almen skole på det praktiske, samarbejdende niveau. Konkret foreslås der brug af "co-teaching". Co-teaching er en særlig samarbejdsform, hvor lærere og pædagoger fra specialtilbuddene planlægger og gennemfører undervisningen i almen skolerne sammen med de faste lærere og pædagoger.

I Slagelse Kommune har vi med støtte fra Undervisningsministeriets inklusionspulje arbejdet med at medarbejdere fra specialskolerne løser opgaver sammen med kolleger på almenskolerne. Erfaringerne er, at samarbejdet er en stor succes og at lærerne og pædagogerne på almen skolerne har følt sig godt hjulpet i de konkrete problemstillinger, som gav anledning til samarbejdet. Det er også erfaringen, at det, som lærerne og pædagogerne lærte om specialpædagogik kun i mindre grad har ladet sig overføre på nye problemstillinger. Samarbejdet har ikke være co-teaching i den forståelse, som Inklusionseftersynet har; men det har alligevel vist sig at være gavnligt for inklusionsarbejdet. Det må konkluderes, at arbejdet med at bruge co-teaching i Slagelse Kommune er i sin begyndelse, men de første spæde erfaringer viser at det har en gunstig betydning på sproget om elever i vanskeligheder og at det ligeledes møder de faste læreres og pædagogers behov for at blive understøttet i inklusionsopgaven.

Udviklingsarbejdet med medarbejdere fra specialskolerne på almen skolerne har været muligt i begrænset omfang. Det er vurderingen, at skal det have større effekt, skal flere medarbejdere fra specialskolerne ud og samarbejde med de faste lærere og pædagoger på almen skolerne. For at dette kan lade sig gøre, skal der være en mere fleksibel tildeling af ressourcer til specialskolerne. I øjeblikket finansieres ordningen af udviklingsmidler og frigjorte ressourcer inden for den begrænsede fleksibilitet de takstfinansierede specialskoler har. Skal co-teaching - som det anbefales - ske i større skala, må ordningen gøres uafhængig af antallet af elever på specialskolerne.

I 2017-18 fordeles de såkaldte enkeltintegrationsmidler til almen skolerne i et omfang, der svarer til ca. 50 lærerårsværk. Enkeltintegrationsmidler bevilges til at give enkeltelever støtte i et omfang på mindst 9 klokke timer ugentligt i gennemsnit. Bevillingen bruges

til at sætte en ekstra lærer eller pædagog på i det bevilgede antal timer. I øjeblikket er det skolen, hvor eleven går, der ansætter støttelæreren eller støttepædagogen. Denne medarbejder har ikke nødvendigvis specialpædagogisk erfaring fra et specialtilbud.

Skulle co-teaching tanken udbygges, kunne det ske ved at udmøntningen af enkeltintegrationsmidlerne sker i form af aftaler med specialtilbuddene om at levere medarbejdere til almen skolernes støttetimer.

SFO/fritidshjem/klubber og samarbejdet om skolens almindelige undervisning

Fritidspædagogikkens betydning for inklusionen tillægges af Inklusionseftersynet stor værdi. Fritidspædagogikken supplerer skolens almindelige syn på børns læring og udvikling, så begrebet om læring bredes ud og mangfoldigheden af børn og deres forudsætninger bedre kan rummes i undervisningen. Det er erfaringen fra de kommuner, hvor fritidstilbuddet er en integreret del af skolens undervisning - hvor pædagoger og lærere er sammen om undervisningen - at færre elever oplever at være udenfor fællesskabet.

Organiseringen af SFO/fritidshjem/klubber i Slagelse Kommune er meget forskellig og afspejler de forskellige kommuners organisering før kommunalreformen i 2007. Bl.a. er fritidshjemmene organiseret under en anden centerchef end skolerne og klubberne.

I områder af Slagelse Kommune er skoler og så klub / fritidshjem / SFO relativt adskilte enheder. Andre steder er der et tæt samarbejde. I ressourcefordelingen til skolerne er der ikke indregnet, at pædagoger og lærere løser undervisningsopgaver i samme lokale samtidig. 95% af skolerne har erfaringer med at inddrage fritidsordningens pædagoger i dele af undervisningen. Der er således et grundlag for samarbejde, der kan udbygges. Andre kommuner har fastlagt mål for, hvor mange af elevernes timer, der læses af både en pædagog og en lærer. Fx har Holbæk Kommune siden kommunalreformen i 2007 haft helhedsskole, hvor det er indlagt i ressourcefordelingen til skolerne at 14 klokketimer ugentligt læses af både en lærer og en pædagog fra Børnehaveklasse til og med 6. klasse (ved skolereformens ikrafttræden august 2014). En sådan kommunal styring af samarbejdet har den fordel, at fritidsordning og undervisning bliver et integreret hele, ens for hele kommunen, der er ikke faglige tvister mellem lærernes og pædagogernes arbejde og det er i højere grad muligt at fokusere på elevernes individuelle udvikling, fordi der i en større del af tiden er to voksne i klassen. Ulempen af en sådan central styring af ressourcefordelingen vil være, at den enkelte skole får mindre ledelsesrum til at tilpasse sig de lokale forudsætninger. Mindre fleksibilitet til lokale løsninger vil kunne modvirke højere grad af inklusion.

Set i forhold til inklusionseftersynets anbefaling er det ikke en fordel at have en adskillelse mellem fritidstilbud og skolens undervisning. Der kan ud fra andre parametre være fordele ved at have selvstændige SFO'er/klubber/fritidshjem, men set ift. inklusion og undervisning betyder adskillelsen ringere mulighed for at integrere fritidspædagogikken med undervisningen.

En tættere sammenhæng har bl.a. disse fordele:

- Større fleksibilitet i anvendelsen af ressourcerne
- Større sammenhæng i børnenes hverdag
- En bredere forståelse af undervisning

- Færre konflikter i undervisningen
- Et tydeligere sprog om "Det hele barn"
- Lettere brobygning fra dagtilbud
- Bedre muligheder for at fastholde / tiltrække dygtige pædagoger

Set i forhold til inklusionsopgaven vil en tættere sammenhæng mellem undervisning og fritid ikke have nogen ulemper.

Den enkelte elevs faglig udvikling og trivsel

Det er Inklusionseftersynets iagttagelse, at en væsentlig gruppe af elever i almen skolerne har behov for en støtte de reelt ikke får. Denne gruppe er generelt kendetegnet af koncentrationsbesvær og flere har sociale og personlige problemer. Inklusionseftersynet konkluderer, at en større bevidsthed om den enkelte elevs faglige udvikling og trivsel vil understøttes af, at alle elever med særlige behov får den støtte, som de har brug for.

Faglig progression

I Slagelse er der på kommunalt niveau ikke formuleret en forventning om, at den enkelte elevs faglige og trivselsmæssige udvikling skal følges systematisk. Der indsamles data om det faglige standpunkt i de store fag i form af standardiserede prøver og nationale test. Derudover følges elevgruppens trivsel i de nationale trivselsmålinger, som udarbejdes en gang årligt. Det er tradition i Slagelse, at resultaterne af disse målinger anvendes til at se, hvordan Slagelse måler sig ift. til et landsgennemsnit. Dette ses bl.a. i de formulerede kommunale udviklingsmål ifm. skolepolitikken. I læsning følges på kommunalt niveau den enkelte skoles samlede læseresultater og udviklingen over en årrække.

Ledere fra skolerne udtrykker, at fokuseringen på Slagelse Kommunes placering ift. et landsgennemsnit kan have den utilsigtede virkning, at elever, der kunne give skolen en dårlig vurdering er i større fare for at blive ekskluderet fra / ikke optaget på skolen. De nuværende kommunale målsætninger kan *indirekte* være anledning til, at der sker en eksklusion.

På skoleniveau er den enkelte elevs faglige udvikling i stigende grad kommet i fokus. Der er dog endnu ikke en fast systematik på alle skoler til at indsamle data om elevernes progression og efterfølgende bruge disse data i formulering af udviklingsmål for den enkelte elev.

Set i lyset af inklusionseftersynets anbefalinger vil det styrke den enkelte elevs faglighed og dermed trivsel, hvis der i Slagelse Kommune skete en reformulering af målsætningerne i skolepolitikken, så fokus blev lagt på den enkelte elevs udvikling og at det blev tilskrevet værdi at en udvikling fra standpunktet 0 til 2 er lige så godt som en udvikling fra standpunktet 10 til 12.

Inddragelse af elevens eget perspektiv

Inklusionseftersynet refererer til forskningen om, hvordan elevernes tilegnelse af sociale og personlige kompetencer har afgørende betydning for, hvordan de klarer sig i livet fremover. I opbygningen af de personlige og sociale kompetencer peger Inklusionseftersynet på, at inddragelse af elevens eget perspektiv på sit liv bør være et omdrejningspunkt og en del af løsningen.

Alle skolerne i kommunen deltager i det flerårige udviklingsarbejde "Visible Learning" (VL). VL fokuserer på at udvikle en undervisning, hvor:

- målet med læringen gøres synligt for eleverne
- eleverne selv er med til at fastsætte mål for egen faglige udvikling og trivsel
- eleverne lærer at give feedback i forhold til individuelle læringsmål
- eleverne lærer personlige læringsstrategier

Der er meget positive erfaringer med VLs indflydelse på elevens selvstændighed og faglige udvikling. Dette vil uden tvivl også styrke elevens oplevelse af at høre til fagligt.

I kraft af VL må det vurderes, at Slagelse Kommune er langt, når det gælder den del af Inklusionseftersynets anbefalinger der vedrører elevernes aktive deltagelse i at sætte mål for deres egen læring. Det må antages, at årsagen til at eleverne i Slagelse udvikler sig hurtigere fagligt end gennemsnittet for de øvrige 97 kommuner mestendels kan tilskrives det systematiske arbejde med Visible Learning.

Erfaringen og systematikken fra VL arbejdet kan overføres til også at gælde elevens personlige og alsidige udvikling.

Specialpædagogisk bistand

Mere specifikt anbefaler Inklusionseftersynet, at elever der oplever at være i en eller anden form for personlig og eller social vanskelighed aktivt skal være medskabere af løsningen på disse vanskeligheder. Fx peger eftersynet på, at eleverne og forældrene inddrages i visitationsprocessen til specialundervisning og andre specialpædagogiske foranstaltninger.

Dette har vi ikke systematiske erfaringer for i Slagelse. I løbet af dette skoleår har vi i et begrænset omfang inviteret forældrene til at være deltagere i visitationsprocessen, fx når nye borgere i kommunen skal have skoleplaceret deres barn, som har fået konstateret et specialpædagogisk behov i den kommune, hvor de kommer fra.

Enkelte skoler og især de specialpædagogiske skoler har gode erfaringer med at inddrage eleverne i at finde løsninger på egne problemstillinger.

Projektgruppen vurderer, at der ligger et uudnyttet potentiale i systematisk at inddrage både elever og deres forældre i det specialpædagogiske arbejde. Dette kunne fx ske ved at lade elevens egen stemme og forældrenes viden få større vægt i udarbejdningen af de specialpædagogiske udviklingsplaner og evalueringen af dem. En sådan inddragelse ville forudsætte kompetenceudvikling og også en overordnet strategi for udvikling af systematik og procedurer. Endelig ville et udbygget forældresamarbejde kræve, at en større del af medarbejdernes arbejdstid afsættes til dette.

Specialpædagogik som det almindelige

Skal segregeringsgraden sænkes i Slagelse bør opmærksomheden rettes mod den store gruppe af elever der kunne tænkes på sigt at skulle få brug for mere vidtgående specialundervisning - hvis ikke der gøres noget. Er det først kommet dertil, at behovet for vidtgående specialundervisning er nødvendigt, er det som regel vanskeligt at undgå, at skulle visitere til en specialpædagogisk foranstaltning.

En omlægning af skolens praksis til at have fokus på de elever, der potentielt er i fare for at glide ud af fællesskabet af fx personlige eller sociale årsager vil kræve en ændring i lederes og medarbejderes problemforståelse. En ændring der kunne udtrykkes således: *“Eleverne gør, hvad de kan - dem, der kan gøre noget andet er de voksne”*

Slagelse Kommune er i løbet af 2016-17 i det små begyndt at gentænke den specialpædagogiske bistand. Dette kommer bl.a. til udtryk i at flere skoler har planer om at omlægge skolens læringsmiljø, så den tager udgangspunkt i elevernes særlige behov. Omlægningen sker ud fra en grundlæggende forståelse af, at det læringsmiljø, som er godt for elever i vanskeligheder er også godt for alle de andre elever. Lidt slagsordsagtigt kan det udtrykkes således: *“Det specialpædagogiske læringsmiljø gøres til det almindelige læringsmiljø i skolen.”*

Der er gode erfaringer med en sådan omlægning i fx Århus Kommune og Slagelse Kommune har fået etableret en samarbejdsaftale med Århus Kommune om Know How og hjælp til kompetenceudvikling.

Fordelene ved at tænke specialpædagogiske læringsmiljøer som det almindelige er, at:

- der opbygges en systematik for individuelle handleplaner for alle elever i klassen
- der opbygges et alsidigt læringsmiljø, der tilgodeser alle elevers udvikling, både de elever, som har det let i skolen og de elever som af en eller anden grund er i skolemæssige vanskeligheder
- lærerne og pædagogerne får professionaliseret deres samarbejde
- de eksterne hjælperessourcer (PUI, specialskoler, Sundhedspleje og Børn & Familie) kommer ind tidligt som en naturlig del af skolens almindelige læringsmiljø.

Ulempen ved at ville styrke inklusionen ved tænke specialpædagogiske læringsmiljøer som det almindelige er, at udviklingen af miljøerne sker gradvist og langsomt. Det betyder, at samtidig med at omlægningen gradvist sker, så er der stadig behov for at tilbyde vidtgående specialpædagogisk bistand.

De små forsøg med omlægning af læringsmiljøet bliver finansieret af specialundervisningsmidler, men skal omlægningen udføres i en større målestok kan den ikke holdes indenfor den nuværende økonomiske ramme.

En omlægning vil kræve en investeringsfilosofi, som ikke lader sig realisere med den nuværende ressourcetildeling til skoleområdet. Omvendt viser erfaringer fra fx Herning Kommune at en investering i omlægning til forebyggende arbejde i løbet af forholdsvis få år tjener sig hjem i form af færre udgifter til vidtgående specialundervisning.

Prioritering af ressourcer og indsatser

360 graders analysen for skoleområdet indeholder et andet delprojekt, som handler om tildelingsmodeller og økonomisk styring af skoleområdet. Et tredje delprojekt handler om visitationspraksis og tilbudsvifte. Der henvises derfor til disse delprojekters 360 graders analyse.

Der kan dog under dette delprojekts tema peges på nogle økonomiske og styringsmæssige forhold, som kan være på den ene side befordrende og på den anden side hæmmende for inklusionsarbejdet.

Inklusionseftersynet anbefaler at ledelsen på kommunalt og skoleniveau beslutter og prioriterer, hvilke (inklusions)indsatser, der skal arbejdes med, så der skabes det nødvendige rum til at kunne arbejde med læringsmiljøer (og ikke kun enkeltelever), og så det ikke er den enkelte lærer eller pædagog, der i praksis kommer til at skulle prioritere. Eftersynet konstaterer endvidere, at det i en tid med knappe ressourcer er nødvendigt løbende at følge systematisk op på de ressourcer der er.

Ressourcetildeling til elever med behov for specialundervisning

I Slagelse Kommune tildeles den enkelte skole en ressource, som forventes at dække omkostningerne til drift af skolen, herunder de inkluderende indsatser skolen sætter i gang. Ligeledes forventes det at ressourcen dækker specialpædagogisk støtte til de elever, hvor den nødvendige støtte er mindre end 9 klokke timer ugentligt i gennemsnit (den almindelige specialundervisning). Hvis skolelederen med rådgivning fra PUI vurderer, at en elev har brug for mere end 9 ugentlige støttetimer eller at eleven har brug for et specialpædagogisk tilbud som ligger inden for tilbudsviften (vidtgående specialundervisning) indstiller skolelederen eleven til det centrale visitationsudvalg, som efterfølgende bevilger / giver afslag på den ønskede støtte. Støtten finansieres af centralt placerede midler. Vi har således i Slagelse en økonomisk model, der betyder, at en elev skal beskrives og indstilles til specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand før skolen kan få andel i en specialundervisningsressource. Dette har en række ulemper set i forhold til inklusionsopgaven:

- Når en elev indstilles til vidtgående specialundervisning sker det med samtykke fra forældrene og indstillingen er møntet på den specifikke elev og dens vanskeligheder. Langt de fleste elever, der indstilles er i vanskeligheder af et sådant omfang, at hjælpen er nødvendig. Det betyder, at når først en elev er kommet i så store vanskeligheder, at en indstilling er nødvendig, kan der kun i meget få tilfælde gives et afslag.
- Når hjælpen gives til en konkret elev betyder det, at det er vanskeligt at bruge ressourcen til andre elever i klassen og til at styrke det almindelige læringsmiljø. Forældre har en forventning om, at den tildelte støtte kommer lige præcis deres barn til gode.
- Når skolens eneste mulighed for at få andel i en specialundervisningsressource er at indstille et barn til vidtgående specialundervisning, ligger der i systemet en udpræget risiko for, at barnets fejl og mangler kommer til at fylde forholdsvis meget i barnets papirer. Sagt lidt slagsordagtigt, så ligger der i den nuværende tildelingsmodel en økonomisk tilskyndelse til, at jo bedre man kan beskrive et barns vanskeligheder, desto større er chancen for at få andel i centralt placerede midler. Dette har den uheldige virkning, at fokus rettes på individets fejl og mangler, selv om det måske rettere burde være klassen som helhed, der skulle rettes fokus på og desuden betyder det, at man let kan komme til at overse, at barnet og familien også rummer nogle muligheder.
- Endelig ligger der i tildelingsmodellen en tilskyndelse til at slippe af med de udfordrende elever på skolen. Skolerne forsøger i dag efter bedste evne, at tilbyde alle eleverne et godt skoletilbud i almenmiljøet, men når en del af ressourcen til at gøre det med ligger uden for skolens område, er det begrænset, hvor meget sko-

len kan gøre. Skolen har ikke et økonomisk incitament til at forsøge. Tværtimod, så kan skolen slippe af med et problem – ofte er både ledere og medarbejdere under et voldsomt pres fra forældre og andre, når de har elever i vanskeligheder – når de med succes kan få en elev i vanskeligheder til en anden skole.

Andre kommuner har en anden tildelingsmodel til skolerne end Slagelse. Det er almindeligt i Danmark, at den enkelte skole får en større andel af specialundervisningsressourcen lagt ud på skolen, sådan at skolen i højere grad selv kan gøre noget og dermed i højere grad give et pædagogisk forsvarligt tilbud til alle eleverne.

Det er lidt forskelligt i hvor høj grad kommunerne lægger specialundervisningsressourcen ud til skolerne. Nogle lægger hele ressourcen ud og har således ingen centrale midler. Andre kommuner lægger dele af specialundervisningsressourcen ud og har så en central medfinansiering, når en elev har brug for specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand. Set ud fra en økonomisk logik er der en sammenhæng mellem størrelsen på kommunens enheder og så hvor stor en andel af ressourcen til specialundervisning, der er lagt ud til skolerne. Hvis en lille skole fik en udfordrende familie kunne det blive en forholdsvis stor økonomisk belastning for skolen. Andre kommuner har forskellige modeller for, hvordan sådanne situationer kan afhjælpes, fx akutpuljer, delvis medfinansiering, overførselsadgang osv.

Det vurderes, at den nuværende tildelingsmodel ikke i tilstrækkelig grad gør det muligt / tilskynder til, at den enkelte skole kan fastholde flere elever inden for det almene område.

Enkeltintegrationer

I Slagelse Kommune bruges der i skoleåret 2016-17 i alt 20,2 mio kr. på såkaldte "enkeltintegrationer". I 2017-18 forventes tallet at stige til i alt 26,2 mio kr. Enkeltintegrationer er bevilling af støttetimer til en elev af et omfang på mindst 9 ugentlige klokketimer. I skoleåret 2017-18 koster en sådan bevilling kr. 240.663. Enkeltintegrationer betragtes også som vidtgående specialundervisning, forstået på den måde, at skolelederen i samarbejde med PUI indstiller til visitationsudvalget, at en konkret elev har brug for støtte. Når indstillingen foreligger, er det meget vanskeligt at give afslag – der kan som alternativ henvises til et tilbud under tilbudsviften. Hvis en klasse har tre elever, der har behov for en enkeltintegration, svarer tildelingen til at klassen har to lærere på i hele undervisningstiden.

Enkeltintegrationsmidlerne figurerer ikke i opgørelsen over kommunens segregeringsgrad, da eleven bliver i klassen.

240.663 kroner er en forholdsvis høj pris for støttetimer, som er møntet på en konkret elev. Ressourcen kunne have et mere inklusionsfremmende sigte, hvis den blev givet til klassen som helhed. Dermed kunne ressourcen anvendes mere fleksibelt og fx også bruges til opkvalificering af medarbejderne eller inddragelse af eksterne resourcepersoner. Som systematikken er i Slagelse Kommune nu, er ressourcen bundet til det enkelte CPR nummer, som har udløst tildelingen. Mange forældre er opmærksomme på om støttetildelingen bruges til andet.

I andre kommuner er ressourcen til enkeltintegrationer fordelt til skolerne, fx efter socioøkonomiske kriterier. Der foregår således ikke en central visitation af støttetimer. Det kunne overvejes, om der i Slagelse Kommune kunne prøves noget lignende, fx ved at lægge ressourcen ud til skolerne.

Rådgivning til økonomiske prioriteringer

Inklusionseftersynet anbefaler, at centrale ressourceenheder, fx PUI involveres i den enkelte skoles økonomiske prioriteringer, således at den faglige dimension i inklusionsarbejdet inddrages. Ligeledes anbefaler eftersynet, at skolelederen inddrager sin egen AKT funktion (Adfærd/Kontakt/Trivsel) når de økonomiske prioriteringer skal ske.

Denne mulighed eksisterer i Slagelse i dag; men i praksis er det begrænset, hvor meget muligheden bruges. Generelt er der en god kontakt mellem PUIs medarbejdere og skolens ledelse, men når den ressource skolens leder har til rådighed bliver slugt op af den daglige drift er der forholdsvis få midler at prioritere.

På ledelsesniveau har skoleområdet i 2016-17 arbejdet med, hvordan det er muligt inden for den gældende styrelsesvedtægt i højere grad at prioritere ressourcen. Således er der etableret en læringsgruppe af skolelederne i hvert distrikt, hvor de i fællesskab søger at finde nye veje, hvorpå de i fællesskab kan bidrage til løsningen af inklusionsopgaven. I dette arbejde indgår PUI i en rådgivende / faciliterende rolle. Det er for tidligt at se konkrete initiativer på baggrund af arbejdet. Det er projektgruppens vurdering, at dette fællesskab af distriktets skoleledere og teamlederen fra PUI i højere grad kunne sætte inklusionsinitiativer i gang, fx i form af fælles tilbud og fælles kompetenceløft, hvis distriktet fik mulighed for at prioritere en ressource til initiativerne.

Opfølgning på skolernes inklusionsarbejde

Inklusionstilsynet anbefaler, at der sker en systematisk opfølgning på skolernes anvendelse af sine ressourcer til inklusionsarbejdet. Denne anbefaling retter sig både mod de organisatoriske prioriteringer og på den systematik skolen har etableret i forhold opfølgning på den enkelte elevs udvikling.

I Slagelse Kommune er inklusionsarbejdet ikke specifikt et omdrejningspunkt ved Center for Skoles dialog med skoleledelserne. Indirekte er inklusion dog berørt i og med, at dialogerne tager udgangspunkt i data om elevernes læseresultater, de nationale test og resultaterne ved afgangsprøven og trivselsundersøgelsen. I løbet af 2016-17 er der taget initiativ til at tilvejebringe detaljerede data om den enkelte skoles elever og skolens brug af centrale specialpædagogiske ressourcer. Derudover er der taget initiativ til at den enkelte skoles ledelse udarbejder en handleplan til fremme af inklusion på skolen. Disse handleplaner skal efterfølgende synkroniseres i skoleledernes distriktssamarbejde. I slutningen af maj måned 2017 har ledelsen i Center for Skole / PUI dialogmøde med den enkelte skole, hvor data og handleplaner drøftes med henblik på at skolen sætter konkrete mål for udviklingen. Det er hensigten at dette dialogmøde følges af hyppige dialoger med den enkelte skoles ledelse.

Denne systematik vil ligge godt i tråd med Inklusionseftersynets anbefalinger.

Set i forhold til den enkelte elevs udvikling, ligger der lovgivningsmæssigt en forventning om, at der udarbejdes en personlig handleplan (elevplan) for indsatsen og at denne hand-

leplan løbende evalueres sammen med eleven og forældrene. I den specialpædagogiske vejledning er det formuleret således:

I henhold til folkeskolelovens § 13 b skal der udarbejdes elevplaner m.v. for alle folkeskolens elever, herunder også for elever der modtager specialpædagogisk bistand. For denne elevgruppe bør det endvidere af elevplanen m.v. fremgå, hvilke aftaler der er indgået med forældrene om omfanget, indholdet og organiseringen af den specialpædagogiske bistand, herunder hvilke hjælpemidler der skønnes nødvendige, for at eleven kan opnå størst mulig læring og udbytte af undervisningen

Vejledning gælder både den specialpædagogiske støtte skolen etablerer inden for egen ramme og den som bevilges af det centrale visitationsudvalg.

Det er i dag forholdsvis forskelligt, hvilken systematik skolerne har ifm. specialpædagogiske handleplaner. Inklusionsfremmende handleplaner, hvor planerne tager sigte på at fremme elevens deltagelse i fællesskabet, kan med fordel udvikles.

Centralt er der ikke skabeloner eller lignende ud over, hvad der ligger i "Handleguiden". Det vurderes, at "Handleguiden" ikke i tilstrækkeligt omfang har et alment inkluderende perspektiv set i forhold til skolens dagligdag.

PUI og skoleledergruppen er blevet enige om at iværksætte et fælles udviklingsarbejde om udarbejdelse af skabelon til elevhandleplan for specialpædagogisk bistand. Dette arbejde sættes i gang i foråret 2017. Ud over, at en sådan fælles systematik bidrager til at øge kvaliteten af den specialpædagogiske indsats, vil den også kunne bidrage til at psykologer og andre medarbejdere fra PUI i højere grad kan deltage i elevernes undervisning og derigennem være mere rådgivende, da en veludført handleplan og efterfølgende dokumentation er et godt alternativ til test og standardiserede psykologiske udredninger, der er relativt tidskrævende.

Tidlig indsats – brobygning fra dagtilbud

En prioritering af den tidlige indsats, både i forhold til generelt at styrke almenmiljøet og i forhold til opsporing, forebyggelse og foregribende indsatser er ifølge Inklusionseftersynets undersøgelser med til at forebygge eksklusion og til at sikre at langt flere elever optages i den almene folkeskole. Desuden konkluderer eftersynet, at en prioritering af den tidlige indsats på sigt vil betyde færre udgifter til dyrere og mere omfattende indsatser eller specialtilbud.

Kommunens strategier og handleplaner for brobygning

I Slagelse Kommune er der en lang tradition for at formalisere overgangen fra dagtilbud til skole. Der er udarbejdet en kanon for brobygning med forslag til aktiviteter og brobygningsskemaer, der er årshjul for aktiviteter på tværs af dagtilbud og skoler og der er udarbejdet et fælles læringsgrundlag for hele nul til atten årsområdet.

Senest er der fælles for sundhedspleje, Børn & Familie, dagtilbud og indskolingen påbegyndt indførelse af en fælles systematik (TOPI) til at kortlægge børnenes trivsel to gange årligt.

Inklusionseftersynets anbefalinger om fælleskommunale strategier og handleplaner for overgangen mellem dagtilbud og skoler er i meget høj grad gældende i Slagelse. Det vurderes ligeledes, at anbefalingen om en tidlig opsporing og brug af data om børnenes trivsel til at identificere børn, der er i mistrovisel eller i risiko for faglig og/eller social marginalisering vil blive efterlevet når tidlig opsporing (TOPI) er indført i hele Slagelse Kommune.

Forebyggende indsatser i dagtilbud

Eftersynet anbefaler at de forebyggende indsatser i dagtilbud skærpes. Af anbefalingerne fremgår det, at en systematisk og foregribende indsats i dagtilbud vil kunne imødegå mere omfattende specialpædagogiske foranstaltninger senere i barnets liv.

Slagelse Kommune har gennem en årrække haft et kvalitetssikringsprogram i dagtilbud (KIDS), som på det organisatoriske og pædagogiske niveau har udviklet kvaliteten i dagtilbuddet, med henblik på at flere børn får et passende pædagogisk tilbud. Ligeledes har området i form af analysecirkel og Dagtilbudsfora systematisk arbejdet med at styrke lederes og medarbejderes kompetence til at inkludere flere børn. Det må derfor konkluderes, at den formelle ramme om de forebyggende indsatser er etableret i Slagelse.

Det kan også iagttages, at der generelt er en tendens til at dagtilbud primært tænker forebyggende indsatser inden for eget område og i mindre grad opfatter den forebyggende indsats som forebyggende for, at barnet i skolealderen kommer i faglige eller sociale vanskeligheder. Iagttagelsen bygger på, at PUI involveres relativt sent i barnets tid i børnehaven. Der findes flere eksempler på at psykologen først får kendskab til et barns vanskeligheder, når der skal udarbejdes brobygningsmateriale i december måned året inden barnet starter i skole til august.

Det kan også iagttages, at medarbejdere i dagtilbud har et forholdsvis ringe kendskab til den verden barnet træder ind i, når det starter i skole. Det betyder, at medarbejdernes mulighed for at forebygge skiftet til skolen gennem de pædagogiske aktiviteter er begrænsede.

Andre kommuner har med held løst denne barriere ved at lade medarbejdere fra dagtilbud deltage i indskolingens og SFOens arbejde og skolens medarbejdere har deltaget som medarbejder i dagtilbuddet. Dette kunne fx ske i forbindelse med det systematiske sprogarbejde. Ligeledes har fx Køge Kommune indført "før-skole-SFO", hvor børnene fra dagtilbuddet allerede i april måned starter i SFOen hele dagen. Andre kommuner har rullende skolestart, hvor børnene begynder i børnehaveklassen fire gange om året. Fordelene ved disse ordninger er – udover at den primære socialisering blandt børnene bliver naturlig – at medarbejderne løbende har kontakt.

Når TOPI er indført i Slagelse bliver der løbende tilvejebragt et datagrundlag om børnenes trivsel. Den samme systematik vil være tilstede i både dagtilbud og indskoling. Det giver medarbejderne et fælles sprog for børns trivsel og dermed også mulighed for at kommunikere tydeligt om de forebyggende indsatser. I dagtilbuddene knyttes dagtilbudsforum op på de to årlige TOPI vurderinger. Dagtilbudsforum bliver omdannet til at foregå i den enkelte institution. For at styrke det forebyggende arbejde og dermed inklusions-

indsatsen, kunne deltagelse fra skolen i dagtilbuddets forum om de ældste børn være gavnlig.

Samarbejdet mellem skoler og dagtilbud

Strukturelt er der i Slagelse Kommune forholdsvis stor forskel på de enkelte områders mulighed for at skabe brobygning mellem dagtilbud og skoler.

Nogle steder er børnehave og skole på samme matrikel og med den samme forældre-kreds, andre steder sender børnehaven børn til mange forskellige skoler og skolen modtager børn fra flere forskellige børnehaver. Det giver uens vilkår for den – set i inklusions-sammenhæng – vigtige brobygning mellem dagtilbud og skole. Ligeledes er der i kommunen uens vilkår for, hvor SFO / fritidstilbud kan indgå i børnenes socialisering ved overgangen. Desuden betyder det frie skolevalg, at brobygningsaktiviteter set ud fra det enkelte barns perspektiv måske ikke har den store betydning, da forældrene vælger en anden skole end den, som børnehaven har samarbejdet med.

Endelig er skoler og dagtilbud i Slagelse organiseret i to centre under to centerchefer.

Set i lyset af inklusionseftersynets anbefalinger om at se nul til atten årsområdet som et integreret hele og eftersynets opmærksomhed på, at det inklusionsfremmende arbejde starter som et eksklusionsforebyggende arbejde i dagtilbuddet har projektgruppen været nysgerrig på, hvad det kunne betyde for inklusionen i Slagelses skoler, hvis nul til atten års området var organiseret i samme center. Umiddelbart kan projektgruppen få øje på disse fordele:

- Indsatser, der berører både skoler og dagtilbud kunne lettere effektueres hurtigt og synkroniseret
- Fælles indsatser kunne lettere understøttes af en fælles stab af konsulenter og andre ressourcepersoner
- Risikoen for parallelle indsatser minimeres
- Der kommer et stringent ledelsesmæssigt fokus og dermed styring af inklusionsindsatsen

Specialpædagogisk bistand til førskolebørn

Ifølge folkeskoleloven er Slagelse Kommune forpligtet til at yde specialpædagogisk bistand til børn, der endnu ikke har påbegyndt deres skolegang. Bistanden gives i form af:

1. Specialpædagogisk rådgivning til forældre eller andre, der dagligt udøver omsorg for barnet
2. Særlige pædagogiske hjælpemidler, som er nødvendige i forbindelse med den specialpædagogiske bistand til barnet
3. Undervisning og træning af barnet, der er tilrettelagt efter barnets særlige forudsætninger.

Af bekendtgørelsen fremgår det endvidere, at den specialpædagogiske indsats skal gives på en måde, så den har størst mulig sammenhæng med barnets daglige tilværelse. Endelig er det fastlagt at den specialpædagogiske bistand skal gives af lærere eller pædagoger,

der gennem særlig uddannelse eller på anden måde har tilegnet sig de nødvendige forudsætninger.

I dag varetages forpligtelsen til den specialpædagogiske bistand med ganske få undtagelser af medarbejdere fra PUI (primært psykologer, tale-hørekonsulenter, inklusionsvejledere og motorikkonsulenter). Enkelte skoler og dagtilbud i Slagelse har erfaringer med at bruge skolens medarbejdere til specialpædagogiske indsatser i børnehaverne.

En mere systematisk anvendelse af skolens eksperter til fx sprog i børnehavernes arbejde, kunne virke fremmede for inklusionen. Dels kunne man sandsynligvis undgå, at nogle børn ekskluderes ved overgangen til skole, dels kunne man undgå, at der går for lang tid i børnehaveklassen inden en specialpædagogisk indsats sættes i gang. Endelig kan det forventes at behovet for skoleudsættelser reduceres, hvilket betyder at flere børn kan følges med deres kammerater over i skolen.

Hvis skolerne skal kunne investere i børnehaven forudsætter det, at skolelederen har et tilstrækkeligt råderum til at frigøre medarbejderne til opgaven.

Skoleudsættelser

Andelen af børn, hvis skolestart udsættes til de er syv år, er relativt stabilt gennem de sidste fire år. Ca. 6,5% af en årgang venter et år med at komme i skole. Det svarer til ca. 60 børn.

Af den kommunale styrelsesvedtægt for folkeskolen fremgår det, at *"Hvis forældre skønner, at det er nødvendigt at udsætte skolestarten på baggrund af barnets udvikling, skal forældrene tage kontakt til børnehaven, der evt. i samarbejde med PPR vurderer barnets skoleparathed. Barnet kan kun få skoleudsættelse, hvis børnehaven er enig i dette. Skema til ansøgning om skoleudsættelse udfyldes af børnehaven og forældre, og børnehaven fremsender skemaet til Center for Skole."*

Denne passus i styrelsesvedtægten kan betyde, at skolelederen ikke bliver involveret i udsættelse af et barns skolestart. Skolelederen har et overblik over, hvilke elever, der starter i kommende børnehaveklasse. Han kan dermed tydeligere vurdere om det er muligt at give det rigtige tilbud til barnet eller om skoleudsættelse er at foretrække. Ved at involvere skolelederen i overvejelserne om skoleudsættelse kan der også tydeligere laves en handleplan for barnets ekstra år i børnehaven, hvis beslutningen ender med det.

Fra børnehaven til specialtilbud

118 af de 523 børn, der i dag går i en af kommunens specialskoler/klasser er kommet direkte fra børnehaven i specialtilbuddet. I 2016 var 5,3% af børnene i de yngste klasser segregeret til en specialklasse eller specialskole. Gennemsnittet for Danmark lå på 3,1%. Dette kunne indikere, at der er tradition for i Slagelse, at børn hurtigt udskilles til en særlig ordning ved skolestart. Børnene, der udskilles, går typisk i en særlig institution, fx Benediktevejens Børnehaven eller Hesselgården; men der udskilles også børn fra de almindelige dagtilbud ved overgangen til skole. Det vurderes, at der med fordel kan kigges på brobygningsarbejdet ifm. de særligt udfordrede skolestartere.

Målet med specialskolernes arbejde er at brobygge eleverne til en almen skole, så vidt det overhovedet er muligt. En sådan brobygning forudsætter to ting: en udvikling af eleven,

så han eller hun får lært at klare sig i den almene skole og en tilpasning i almenskolen, så fællesskabet er parat til at inkludere eleven.

I dag er skolelederen oftest udvidende om, hvilke elever fra skoledistriktet, der er gået direkte fra dagtilbuddet til et specialtilbud. Der er således ikke en naturlig interesse for at brobygge disse elever til skolen, da man ikke ved de er der.

Skulle dette organiseres mere hensigtsmæssigt skal skolelederen på en naturlig måde have kendskab til de elever fra distriktet, der går på en specialskole. Andre kommuner har løst dette ved at indføre i styrelsesvedtægten, at skolelederen har ansvaret for / fører tilsyn med at alle eleverne i skoledistriktet får et passende skoletilbud. Nogle har understøttet dette ansvar i form af økonomiske tildelinger, hvor skolelederen også får den økonomiske ressource til at kunne betale for elever i specialtilbud og derfor også deltager i visiteringen af skolestartere til specialskoler.

Hurtig, kvalificeret hjælp

Pædagogisk Udvikling & Inklusion

Eftersynet konkluderer, at læreres og pædagogers hurtige adgang til kvalificeret viden og hjælp er vigtig. Når lærere og pædagoger står i situationer, hvor de har behov for rådgivning, vejledning eller aflastning skal der være en alment kendt struktur og rollefordeling.

I Slagelse Kommune er den centrale understøttelse af skolerne placeret i enheden "Pædagogisk Udvikling & Inklusion" (PUI). PUI udgør en tværfaglig sammensætning af psykologer, inklusionsvejledere, tale-hørekonsulenter, motorikkonsulenter, faglige konsulenter, skole-it supportere og pædagogiske udviklingskonsulenter. Endelig koordinerer PUI forsøgsarbejdet med specialskolemedarbejdere på almen skolerne.

Hovedparten af PUIs opgaver foregår ude på de knap 30 offentlige og private skoler og specialskoler, samt de ca. 40 dagtilbud, der findes i kommunen. PUI arbejder dels med det enkelte barn, som er kommet i vanskeligheder, dels med udvikling af det læringsmiljø, som børnene er en del af i dagtilbuddet og skolen. I dag anvendes langt den største del af tiden dog på at løse opgaver med udgangspunkt i enkeltbørn og deres vanskeligheder.

Cirka halvdelen af skolerne giver udtryk for, at deres inklusionsarbejde forsinkes af en langsom reaktionstid fra PUI. Dette er en stor udfordring. Problemet er, at dagligdagen for PUI medarbejderen ofte består af helt akutte, individorienterede opgaver, så der ikke i tilstrækkelig grad er mulighed for at være tilstede på skolerne og følge op med udviklingstiltag sammen med lærerne i forlængelse af den individorienterede opgave. Hvis behovet for at ekskludere elever skal reduceres, skal eksperternes deltagelse i skolens almindelige arbejde gøres mulig, fx ved at medarbejdere fra PUI er tilgængelig uden forudgående aftale eller at PUI løser mindre behandlingsindsatser på skolen. Som situationen er i dag kræver det dels, at der indstilles færre elever til sagsbehandling i PUI, dels at PUI styrker den praksisnære kompetenceudvikling som en del af opgaveløsningen.

Det vurderes, at PUI med fordel kan blive opkvalificeret på det fagdidaktiske område i dansk og matematik.

For at styrke PUI medarbejdernes relationer til de skoler og institutioner de betjener og for at styrke deres kendskab til børnene på skolen, har PUI organiseret sig i fire distrikter.

Inden for hvert distrikt har den tværfaglige gruppe af medarbejdere betjeningen af alle skolerne og dagtilbuddene i fællesskab. Meningen er, at det på den måde bliver muligt at prioritere opgaverne og også give mindre enheder en god betjening, hvis det er der, at indsatsen er mest påkrævet. Dette forudsætter høj grad af samarbejde mellem skolerne (og dagtilbuddene) i distriktet.

Andre ressourcepersoner

Skolerne oplever i stigende grad, at familiemæssige forhold har betydning for de vanskeligheder eleverne har i skolen. Dette kommer til udtryk på mange måder; men generelt må det konstateres, at utrygge forhold i hjemmet og forældrenes manglende muligheder for at understøtte deres barns skolegang opleves som et voksende problem, hvor skolerne ofte føler sig magtesløse. Medarbejderne i PUI kan bekræfte dette og ofte bygger en indstilling til specialpædagogisk bistand mere på barnets familiemæssige forhold end egentlige pædagogisk/psykologiske vanskeligheder. Fx opleves i stigende grad børn med tilknytningsforstyrrelser eller angst. Begge er fænomener som er snævert forbundne med forældrenes evne til at tage vare på deres børns udvikling. Fagligt er det vurderingen, at familiære forhold og pædagogisk/psykologiske problemstillinger ofte går hånd i hånd. Det er også vurderingen, at eksklusion af elever til specialtilbud i højere grad kunne undgås, hvis det er muligt at understøtte familien i den opgave det er, at have børn og måske børn i vanskeligheder.

Traditionelt er det Center for Børn & Familie, som sætter indsatser i hjemmet i værk. Der er en lang række interventionsformer, bl.a. i regi af Slagelse Familiecenter. Tillige er der i dag en sagsbehandler tilknyttet hvert PUI distrikt

Det vurderes, at der ligger et uudnyttet potentiale i at få koblet Center for Børn og Familie tættere på det understøttende og vejledende arbejde ude på skolerne. Dette kunne organiseres på mange måder. Fx kunne et distriktsopdelt lokalfællesskab mellem PUIs medarbejdere og relevante sagsbehandlere i Center for Børn og Unge være en styrkelse af den tidlige indsats.

Ressourcepersoner på den enkelte skole

Inklusionseftersynet peger også på, at der på den enkelte skole skal være et beredskab til at understøtte skolens lærere og pædagoger.

Det er meget forskelligt, hvordan dette fungerer i dag i Slagelse Kommunes skoler. Nogle skoler har en AKT funktion (Adfærd/Kontakt/Trivsel), suppleret med læsevejledere og andre ressourcepersoner. Andre har ingen ressourcepersoner overhovedet. Det ser ud som om, at skolerne skal have en vis størrelse, før det er muligt med den nuværende tildelingsmodel af kunne finansiere et ressourcecenter på skolen.

Praksisnær kompetenceudvikling

Det har meget stor betydning for opbygning af et inkluderende læringsmiljø, at der sker en opbygning af kompetencerne og den organisatoriske kapacitet på skolerne, så behovet for at ekskludere elever til specialundervisning og specialpædagogiske foranstaltninger reduceres. Inklusionseftersynet konkluderer, at den direkte sparring og supervision er central i arbejdet med at underbygge et inkluderende læringsmiljø.

Det er erfaringen i Slagelse Kommune, at kompetenceudvikling knyttet direkte til den enkelte medarbejders egen praksis er at foretrække, fremfor at medarbejderen deltager i et kursus på en efteruddannelsesinstitution. Udviklingsarbejdet omkring synlig læring ("Visible Learning") har vist, at opbygningen af en lokal understøttende funktion, som en del af kompetenceudviklingen øger den ønskede effekt. Ved at knytte kompetenceudvikling tæt til skolernes hverdag oplever medarbejderne sig bedre hjulpet.

Næsten alle skolerne i kommunen har en plan for kompetenceudvikling i forhold til inklusion. Dog foregår der i dag ikke en systematisk – tværkommunal – kompetenceudvikling i forhold til inklusion. Dette ville være formålstjenligt, vel at mærke, hvis kompetenceudviklingen gennemføres på den enkelte skole. Der foreligger et uudnyttet potentiale i at væve central kompetenceudvikling sammen med den enkelte skoles for på den måde at lave en koordineret indsats med størst mulig effekt.

Forskningen anbefaler, at den praksisnære kompetenceudvikling bør fokusere på:

- Medarbejdernes professionelle relationskompetence
- Medarbejdernes evne til at lede børns læring (klasserumsledelse)
- Medarbejdernes fagdidaktiske kompetencer
- Medarbejdernes evne til i fællesskab med kolleger at reflektere over og justere på egen praksis

Et element i den praksisnære kompetenceudvikling er også sparring af skoleledelserne i deres planlægning af indsatser. Skoleledelserne profiterer af, at blive forstyrret i vaner og traditioner, sådan at de kan træffe de beslutninger, som er nødvendige for at skabe nye vaner.

For andet år udvikler Slagelse et koncept, hvor medarbejdere fra specialskolerne laver si-demandsoplæring på alment skolerne. Dette passer sammen med tanker om praksisnær kompetenceudvikling.

Forældreinddragelse

Skal inklusionsarbejdet lykkes i folkeskolen er det ifølge inklusionseftersynet behov for at styrke forældreinddragelsen og -ansvaret. Arbejdet med det inkluderende læringsmiljø indbefatter ifølge eftersynet, at alle forældre bidrager til skolens fællesskab og bakker op om det.

Tilbagemeldingen fra skoleområdet tyder på, at der er en stor opgave for skolerne, at få skabt forståelse for den inkluderende skole. Det opleves, at på trods af gode intentioner for et godt skole-hjem samarbejde og for den fælles inklusionstanke, så mister forældrene hurtigt troen på det gode i sagen, når det ser ud som om, det "går ud over" deres eget barn.

Projektgruppen har været nysgerrig på dette forhold, som er velkendt mange steder. Især har den været nysgerrig på, hvorfor nogle skoler har succes med det inkluderende forældresamarbejde, medens det på andre skole ikke vil lykkedes. Der findes ikke enkle forklaringer på det komplekse spørgsmål, men det kunne se ud som om, at de skoler, der har en klar og tydelig opfattelse af, at det er skolens ansvar at forældresamarbejdet fungerer, de kommer længst. Det er ikke muligt at påvise antagelsen, men det forekommer indly-

sende, at når skolen er tydelig i sin forståelse af den inkluderende kultur, når den formulerer sig positivt om inklusionsopgaven og når skolen er præcis i sine udmeldinger – også når en elev har et specialpædagogisk behov – så er chancen for forældreopbakning større.

Inklusionseftersynet peger på, at en del af denne tydelighed bl.a. er at skrive præcise afgørelser, med den nødvendige tekst og klageadgang, når forældrene skal have besked om bistand til deres barn.

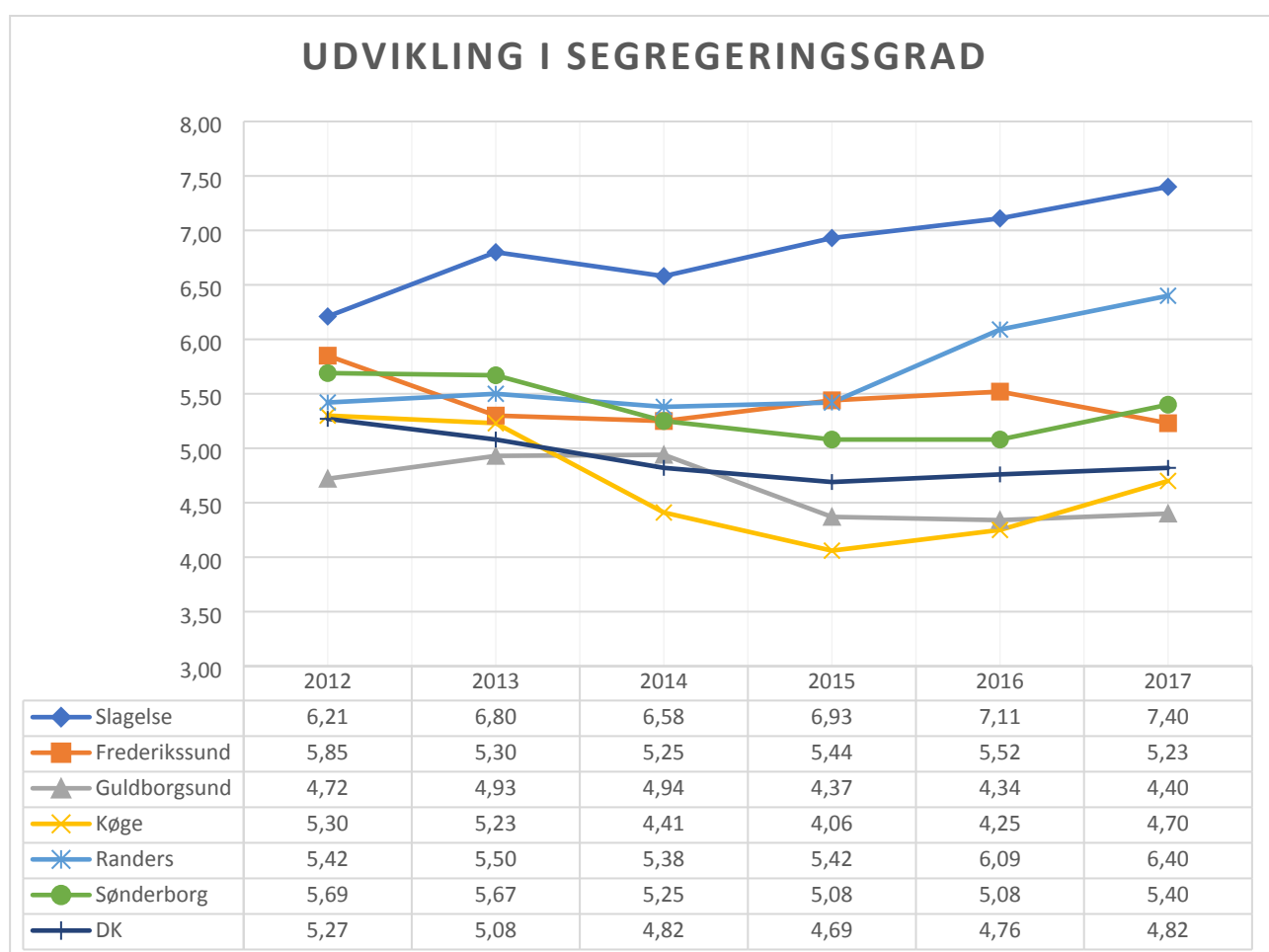
Talmateriale

Benchmarking med fem kommuner på udvalgte områder

Som udløber af Inklusionseftersynets rapport udgav KL en nøgletalsanalyse på udvalgte områder, der fortæller hvor Slagelse Kommune placerer sig i forhold til kommuner, som er sammenlignelige på de socioøkonomiske parametre.⁴ Baseret på socioøkonomiske parametre kan Slagelse benchmarke sig med Køge, Guldborgsund, Sønderborg, Randers og Frederikssund kommuner. Nedenfor gengives udvalgte dele af nøgletalsanalysen. (Det er specifikt angivet, der hvor datamaterialet har andre kilder)

Segregeringsgrad

Segregeringsgraden fortæller, hvor stor en andel af eleverne der modtager undervisning uden for den almindelige klasse, det vil sige, at de går i specialklasser på folkeskoler, specialskoler, kommunale ungdomsskoler eller interne skoler på dagbehandlingstilbud.

Tabel 1: Andel af elever i segregeret undervisningstilbud, målt i februar måned i perioden 2012 til 2017. Kilde FLIS, april 2017

⁴ KL (2016): Tal for Folkeskolen. Brug af nøgletal i udviklingen af inklusion

Tallene i figur 1 viser, at andelen af elever der udskilles til et undervisningstilbud uden for den almene klasse stiger i Slagelse. Målt i forhold til landsgennemsnittet, lå Slagelse i 2012 atten procent højere. I 2017 er tallet steget til at være 53 procent højere. Den samme stigning kan ikke ses i sammenligningskommunerne. Slagelse Kommune ligger i 2017 et procentpoint over nummer to på listen (Randers). 1 procentpoint svarer til 70 elever.

Specialtilbud på egen skole

Udskillelse til en specialklasse på egen skole betragtes ikke så ekskluderende, som udskillelse til en helt anden skole. Derfor kan ovenstående opgørelse underdeles i, hvor mange af de segregerede elever der går i specialklasse på en almen skole.

Placering	Kommune	Pct - januar 2016	Udvikling 2015 - 2016
1	Guldborgsund	86,2	- 2,1
2	Randers	58,7	- 0,4
3	Køge	41,8	- 2,4
4	Sønderborg	39,9	- 2,9
5	Slagelse	35,4	- 3,1
	Frederikssund	?	?

Tabel 2: Andel af segregerede elever, der modtager specialundervisning på egen skole

Forældrebaggrund

Det er kendt, at forældrenes uddannelse har en betydning for, om deres børn får et godt udbytte af skolen. Dette kaldes socialt betinget segregation. Tabellen nedenfor angiver hvordan sammenligningskommunerne placerer sig i forhold til hinanden set ud fra almenkolernes evne til at kompensere for forældrenes uddannelsesmæssige baggrund

Placering	Kommune	Procent
1	Sønderborg	9,7
2	Køge	9,8
3	Guldborgsund	9,9
4	Randers	11,9
5	Slagelse	12,6
6	Frederikssund	16,0

Tabel 3: Segregeringsgrad for elever med forældre, der har en grunduddannelse (skoleåret 2014/15)

Trivsel

Inklusion handler om eleverne oplever, at de fagligt og socialt hører til der, hvor de er placeret i skole. Dette fortæller den årlige trivselsundersøgelse noget om. Nedenfor vises andelen af elever, der har krydset af i den højeste eller næsthøjeste trivselsgrad.

Placering	Kommune	Andel i procent
1	Randers	89,6
2	Køge	88,8
3	Sønderborg	88,4
4	Slagelse	88,4
5	Frederikssund	86,6
6	Guldborgsund	84,3

Tabel 4: Faglig trivsel blandt elever i de almene skoler

Placering	Kommune	Andel i procent
1	Randers	85,3
2	Køge	81,4
3	Frederikssund	80,7
4	Guldborgsund	80,0
5	Sønderborg	78,9
6	Slagelse	75,4

Tabel 5: Faglig trivsel blandt elever i specialtilbud

Placering	Kommune	Andel i procent
1	Randers	93,7
2	Sønderborg	93,5
3	Frederikssund	92,5
4	Køge	92,3
5	Slagelse	91,3
6	Guldborgsund	90,9

Tabel 6: Social trivsel blandt elever i de almene skoler

Placering	Kommune	Andel i procent
1	Sønderborg	93,7
2	Randers	93,7
3	Guldborgsund	85,9
4	Køge	84,3
5	Frederikssund	82,0
6	Slagelse	81,3

Tabel 7: Social trivsel blandt elever i specialtilbud

Ulovligt fravær

En indikation på, om eleverne oplever at være fagligt og socialt inkluderet på en skole kan også aflæses i statistikken over ulovligt fravær. Nedenfor benchmarkes de seks kommuner på andelen af børn i de almene skoler som har ulovligt fravær

Placering	Kommune	Andel i procent
1	Randers	13,9
2	Sønderborg	14,4
3	Guldborgsund	19,4
4	Køge	19,6
5	Slagelse	25,7
6	Frederikssund	30,2

Tabel 8: Andel elever med ulovligt fravær i almene skoler (2013) Kilde: KL (2016): De udsatte børn - nøgletal

Afgangsprøver

En indikator for den faglige inklusion er i hvor høj grad eleverne gennemfører folkeskolens afgangsprøve og hvad gennemsnittet af karaktererne er ved afgangsprøven.

Placering	Kommune	Andel i procent
1	Frederikssund	94,2
2	Køge	92,8
3	Sønderborg	92,2
4	Slagelse	91,8
5	Guldborgsund	91,7
6	Randers	90,2

Tabel 9: Andelen af elever i almene skoler, der gennemfører afgangsprøven (2013/14)

Placering	Kommune	Andel i procent
1	Frederikssund	50,0
2	Slagelse	41,4
3	Køge	37,3
4	Randers	27,8
5	Guldborgsund	23,5
6	Sønderborg	16,3

Tabel 10: Andelen af elever i specialtilbud, der gennemfører afgangsprøven (2013/14)

Placering	Kommune	Karakter
1	Køge	6,43
2	Randers	6,40
3	Sønderborg	6,25
4	Frederikssund	6,24
5	Guldborgsund	5,70
6	Slagelse	5,68

Tabel 11: Gennemsnitskarakterer i dansk og matematik for elever i almene skoler (2013/14)

Placering	Kommune	Karakter
1	Sønderborg	4,55
2	Guldborgsund	4,27
3	Randers	3,51
4	Frederikssund	3,32
5	Køge	3,31
6	Slagelse	2,74

Tabel 12: Gennemsnitskarakterer i dansk og matematik for elever i specialtilbud (2013/14)